

RUTA 1: Riu Algars

Dels Ports a Arnes

La ruta comença (o acaba, segons com es miri) al Mas de Damià, un refugi municipal d'Arnes situat sobre el riu Algars, al bell mig dels Ports. Es tracta d'un indret agradable per allotjar-s'hi, si s'escau, i és adequat com a punt de partida per fer excursions a peu o en bicicleta tot terreny pel massís dels Ports, començant pel Mas de Pau, les valls i els colls i cims del seu entorn.

El paisatge que podem gaudir és típic de muntanya: boscos de coníferes, vegetació de ribera, cingles i penya-segats. Realment és un espectacle per a la vista. Es pot admirar també el Toll del Vidre, amb el gorg, la cascada i la bonica font que hi ha.

La ruta segueix riu avall, fins el punt on es bifurca. A l'esquerra hi ha el camí dels Aginers, que continua baixant l'Algars per l'impressionant engorjat del Mas de la Constància. Es segueix el camí principal fins el Coll de la Creu.

La baixada des del coll de la Creu és suau i el camí, que ja és asfaltat, recorre un preciós paisatge de prats i oliveres. En la cruïlla amb el camí del Calvari trobem la bonica font del Barranquet de la Maria, i més enllà el camí és planer, entre granges, fins l'entrada a Arnes.

D'Arnes a Caseres

Sortim del poble per l'antic camí de Cretes o de la Venta de la Ralla, ara convertit en carretera d'accés al poble. Al final del curt tram ens trobem la cruïlla amb la carretera T-330. La ruta segueix planejant per camps de conreu (les Planes del Molí, l'Olivar del Don) amb bellíssimes vistes sobre les Roques d'en Benet, fins que es troba novament amb el riu Algars que, en aquest punt, corre davall d'un penya-segat. Seguidament, baixem al nivell de l'aigua per travessar el seu afluent, el riu dels Estrets, en el punt on ambdós conflueixen. Continuant per l'altre costat ben aviat albirem el majestuós viaducte sobre l'Algars que, anys enrere, permetia a la via del tren de la Val de Zafán franquejar el riu a una bona alçada. Travessant la carretereta de Lledó arribarem, per un corriol a l'antiga estació d'Arnes/Lledó, on trobarem la connexió amb la Via Verda. Aquí el viatger té la possibilitat de desviar-se cap a Horta de Sant Joan, Bot... (ruta RT10) o de continuar Algars avall cap a Caseres, per la ruta que estem seguint. La ruta continua sense dificultats per les proximitats de Lledó. Passem al costat del Molí de Lledó i de la xemeneia torta del "Sulfuro", únic vestigi que resta d'aquesta antiga indústria química. Trobem la carretera d'Arenys de Lledó que deixem de seguida, per girar a l'esquerra a la pista d'Horta a Caseres. Circular per aquesta pista és un passeig. En aquests 13,1 Km de meandres, que ens separen de Caseres, trobarem fins a cinc monuments d'Art al Ras, a més del poble d'Arenys de Lledó, una torre de defensa medieval, el gran Mas de Garcia, i sobretot l'antic nucli d'Almudèfer, que conserva l'ermita de Santa Anna i les ruïnes del castell, al cim del Tossal, amb una impressionant cisterna excavada a la roca viva.

L'arribada a Caseres es fa per la zona de lleure de l'Albereda.

RUTA 2: Bot – Batea - Vall Major

De Bot a Batea

El camí s'inicia a tocar de les instal·lacions poliesportives de la vila de Bot, al final del carrer Joan Amades, que connecta directament amb la plaça del poble. El camí és ample, ja que és utilitzat per anar a Caseres. Mig quilòmetre més endavant deixem l'antic camí de Batea i anem pel camí d'Almudèfer (pista de Bot a Caseres). El trajecte, inicialment planer, es fa més rost a mesura que ens acostem a la serra de Pesells. Al coll de la serra de Pesells seguim el camí de carena en direcció Nord. Des d'aquí gaudim d'una espectacular vista de Bot, amb l'Agulla al fons. El paisatge és d'ametllers i oliveres entre bosquines de pi blanc.

Durant més de dos quilòmetres continuem pel camí mil·lenari que unia Batea amb Horta, tot resseguint la serra de Pesells. En la confluència amb la serra de la Botja ens trobem amb la carretera N-420, des de la qual dividim tota la Vall Major i el Massalucà, amb Aragó al fons. En dies clars podem distingir també Batea, la Pobla i Vilalba. Agafem durant un quilòmetre la carretera. El final

d'aquest tram, sempre amb una vista excepcional, es reconeix una esvelta torre de guaita contra incendis situada al mas de Camilo. Des d'aquí s'agafa el camí d'Almudèfer a Batea on, en poc menys de tres quilòmetres abans d'arribar a Batea, i a tocar del Mas de Figueres, ens trobem amb la bassa de les Forques. La bassa és de dimensions considerables. Tota ella està encerclada d'un mur de pedra seca, i disposa d'una escala també d'obra. A Batea s'hi arriba vorejant el turó del Calvari De Batea al límit amb Aragó

Sortim de Batea pel mateix itinerari que ho fa el camí de Sant Jaume de l'Ebre: el camí del Peiró. Trobem la sènia de Figueres amb el seu majestuós xiprer, signe d'acollida. Seguim uns metres i en la bifurcació amb el camí de Vallbona hi ha les restes de la Creu Coberta o de la Vall Major: Poc després trobem un camí que ressegueix la vall per l'altre vessant. En aquest tram podem fer-nos una idea del panorama que predomina a tota la Vall Major: vinya extensiva cultivada en grans extensions.

RUTA 3: Corbera d'Ebre - Vilalba dels Arcs - Vall de Sant Pau

De Corbera d'Ebre a Vilalba dels Arcs

Sortim de Corbera pel camí vell de Gandesa. Comença amb una suau pujada pel camí de la vall de Canelles, entre ametllers, oliveres i vinya. La vall és oberta, i permet de tant en tant, mirant cap enrera, albirar el poble vell de Corbera i el campanar de la seva església de Sant Pere. Ens anem trobant masos, cabanes de pedra seca, i algun monument d'Art al Ras. Després de sis quilòmetres de plàcid pedaleig, i d'haver passat el Mas de Pinyolet, una curta pujada ens porta al punt de confluència dels tres camins que hi ha entre Corbera i Vilalba: el de la vall de Canelles, el de les Serres, i el dels Aubatans. Tot seguit arribem a la cruïlla de la carretera local TV-7231, de Gandesa a Vilalba, amb la TV-7333, de Vilalba a la Fatarella. En aquest punt, anomenat "Els Quatre Camins", s'hi troben dos turons boscosos coronats amb sengles monuments, erigits en record dels soldats del Terç de Requetés de la Mare de Déu de Montserrat que hi van perdre la vida durant la Guerra Civil. La tranquil·litat i la simbologia de l'indret impressionen, i la vista que ofereixen sobre Vilalba i el seu territori és molt bona.

Estem a poc més d'un quilòmetre de Vilalba on hi arribem per l'antic camí de Davall Vinyes, que ens porta directament, en lleugera baixada, al nucli antic del poble.

De Vilalba dels Arcs a Vall de Sant Pau

Sortim de Vilalba per la porta de les muralles i per la costa de la Font. Prenem per l'esquerra el camí de la costa del Senyor on de seguida estem recorrent, de baixada, la vall dels Horts o de Sant Pau pel camí de Berrús.

La vall es va fent més feréstega i menys cultivada. Al fons de la vall, els cultius se substitueixen per oliveres i ametllers. Quan ja portem uns 10 Km de camí des de Vilalba arribem, a través d'un camí de xiprers, a l'encantadora ermita de Sant Pau, de tipus troglodític, sota una gran balma. El camí baixa suaument pel barranc de Vallplana, engorjat i fresc, amb espadats i aixoplucs a la paret vertical de la roca. Finalment, travessem el Barball per un gual encimentat i ja som a la ruta RT04, que ens durà, si girem a la dreta, a la Fatarella

RUTA 4: La Fatarella - La Pobla de Massaluca

Des de la Fatarella la ruta presenta un itinerari circular de sortida i arribada al municipi, on al llarg d'uns 7 quilòmetres podem contemplar vistes de la serra de la Fatarella i de la Ribera d'Ebre. L'itinerari comença a l'alçada de la font de Sant Joan, uns antics rentadors del segle XVI i XVII ara convertits en jardinetes i segueix pel camí de la Vall de Sant Francisco que està asfaltat i té un pendent suau. Just als afores del poble trobem l'ermita de Sant Pau, del segle XVIII. Després de 5 quilòmetres hem de continuar pel camí de Vallplanes (antic camí utilitzat per anar de la Fatarella a la Pobla de Massaluca) fins a trobar el camí dels Mollons, que descendeix en gran pendent fins el barranc de Barball. Aquí hem de girar a l'esquerra on trobarem la ruta 3. Seguim remuntant

suaument el Barball per una vall solitària i grandiosa que impressiona. Molins abandonats i grans sínies ens acompanyen en el tram final de la vall, quan s'eixampla i l'hem de deixar en una cruïlla per pujar a la Pobla.

RUTA 5: La Vall de Sant Francisco

Cal sortir de la Fatarella per la font de Sant Joan i seguir la ruta 4 fins a la cruïlla amb el camí de Vallplana des d'on hem de continuar pel camí de la Vall de Sant Francisco. Ocasionalment trobem algunes construccions interessants, com una sínia amb un imponent mur de contenció per l'estretor de la vall o la cisterna del Tiroi, que recollia l'aigua del camí per a ús de persones i animals.

Després de sis quilòmetres s'alça Sant Francisco, gran ermita de trets neoclàssics i amb una portalada de mig punt, construïda en el segle XVIII pels vilatans de la Fatarella. Al costat, en un raconet ombrívol es troba una petita font, amb dos brolladors.

Poc més d'un quilòmetre falta fins el límit de comarca. Aquest és fàcilment distingible perquè és el punt on finalitza l'asfalt del camí però, en un quilòmetre i escaig, s'arriba a la carretera de Ribarroja.

RUTA 6: Vilalba dels Arcs – Batea – Pinyeres

De Vilalba a Batea

Sortim de Vilalba per la carretera que va a Batea, després de 500 metres agafem el camí de la Vall de l'Auber passant per gran bassa de pubill amb una escala amb forma de teatre i argolles per lligar-hi el bestiar. Agafem el camí de voravall fins arribar al camí de la Vall de Borràs. Seguim per la pista que va de la Pobla de Massaluca a Batea on hi trobem el mas blanc. En aquest punt prenem el camí del barranc de carbó on hi trobem la bassa de la casa campos, petita i fonda amb murs de pedra i escala per accedir-hi. Finalment arribem a la carretera T-723 la qual prenem fins arribar a Batea

De Batea a Pinyeres

Cal sortir de Batea i emprendre el camí de la vall de Sant Joan. S'ha d'anar reseguint el camí de la Vall de Sant Joan fins que s'arriba a les rodalies del Castell de Sant Joan d'Algars, a la vora del riu. En aquest punt, anem direcció a Pinyeres pel camí del Mas de Bueso, en un tram planer i paral·lel al riu, amb vista a l'assut d'Algars. Arribem a la carretera C-221 i la seguim durant 200 metres fins que arribem al camí de Pinyeres. Ja hi som a prop, hi arribem fàcilment per un camí planer i agradable. Aquest antic poble conserva una màgia particular, per la seva història i pel fet que no hi viu ningú. És excepcional la seva església de la Transfiguració del Senyor, amb els seus 6 arcs diafragma de pedra i la seva pila baptismal d'immersió. L'entorn de Pinyeres també és excepcional. Els camps conreats, els alts murs de pedra seca que els delimiten, gairebé com a muralles, l'assut... formen un paisatge humanitzat de gran bellesa.

RUTA 7: Batea – Gandesa - La Fonteta - El Pinell de Brai

De Batea a Gandesa

Sortim de Batea pel carrer i camí de la Font, pel vessant de la vila de la Vall Major. A la vall s'observen les restes d'antics horts i les sínies que s'utilitzaven per regar-los. Més enllà trobem la Font de Llavar. Continuem un petit tram per la carretera de Vilalba a Batea i després seguim per la C-221 fins l'inici de la pista de Gandesa. El recorregut per la pista s'inicia en un fort pendent que dona fe de la importància de la Vall Major, de la qual ens estem allunyant. Aviat canviem de conca i el recorregut es torna molt més planer. A mig camí de les dues viles es troba el lloc de la creu de Saboga on arriba un ramal del camí de Sant Jaume de l'Ebre provinent de Vilalba. Actualment en una bosquina hi ha un peiró (o pedró) amb un crucifix. Baixem la serra en suau pendent, ja a les envistes de Gandesa. Deixem a l'esquerra el camí de Corbera i creuem el riu de la Font de l'Aubà,

altrament dit riu Sec. Creuem la carretera nacional pel pont de la carrerada i en pujar a la carretera, arribarem a la població.

De Gandesa al Pinell de Brai (CARRETERA)

Aquest tram segueix majoritàriament el traçat de la carretera C-43 fins arribar a el Pinell de Brai. Durant el recorregut hi trobem l'àrea recreativa de la Fonteta, indret d'estada agradable, ombrejat i ben equipat amb barbacoes, taules de pedra i aixopluc.

RUTA 8: Caseres - Batea

De Caseres arrenca el camí del cementiri. Aquest es troba en un petit collet, que ofereix una vista del pla de l'Aire amb el riu Algars al fons. Es baixa discretament i es creua el barranc de la Cova per remuntar-lo sempre pel seu vessant dret. La vall és tota plantada d'oliveres, algunes d'elles centenàries. El pedaleig és inicialment fàcil tot i la irregularitat del terreny. A mida que ens anem apropant a la capçalera, però, i en desviar-nos per un barranc secundari, el pendent es fa extraordinàriament fort i a molts els caldrà baixar de la bicicleta i pujar caminant. L'itinerari no millora fins arribar al maset de Santiago. Posteriorment seguim trobant rampes fortes però molt més curtes que l'esmentada anteriorment. Encara al barranc de la Cova, girant la vista cap endarrera, veurem el pujol de Calaceit, lluny, però al bell mig de la vall. A prop del creuament amb la carretera tampoc hem de deixar passar una immillorable vista de les planes d'Almudèfer amb el massís dels Ports en segon terme.

S'arriba a la carretera N-420, la qual em de creuar amb molta precaució. A l'altra banda el camí s'ha convertit en una pista ampla i ben condicionada. Deixem el tossal d'Almudèfer a la nostra dreta i comencem a baixar. Aviat trobem la vall del Pi o de les Paumeres que seguirem fins Batea.

A la dreta ens queda l'antic camí de Caseres que s'enfila per anar a buscar la vall de Vinyes, paral·lela a la nostra. Just abans de creuar la carretera de Maella, ja a les envistes de Batea, ens trobem amb un antic "Sulfuro", indústria que en un temps passat aprofità les aigües sulfuroses del coll de Caseres per extreure'n les seves sals. Entrem a Batea per la costa del Castellà.

RUTA 9: Bot - Almudèfer

Sortim de Bot des de l'antiga estació, per la Via Verda en direcció a Horta de Sant Joan. A uns 500 m, ens desviem cap a la dreta, per deixar la Via i baixar a la carretera TV-3301. Seguim a l'esquerra, travessant el barranc del Culler per la carretera de Bot a Horta. Tot seguit, prenem a l'esquerra el camí de Caseres a Bot per la vall de les Meloneres.

El camí va pujant durant uns 2,5 Km, de forma constant però suau, enmig de vinyes, ametllers i masos. En arribar als peus de la serra de Pesells, comença a pujar de forma decidida, per arribar en 1,7 Km al coll de Bot, després de superar un desnivell de 150 metres i diverses paelles. En sentit de pujada caldrà, segurament, posar el peu a terra més d'un cop, i en el de baixada és recomanable molta prudència i uns frens en bon estat.

Mentre pujàvem hem pogut veure, a l'esquerra, Lo Racó de Cabassers de Marany, un indret tancat i frondós als nostres peus. Al coll, ens trobem la cruïlla amb el camí de carena, l'antiquíssim camí de Batea a Horta. Recorrem, des de la seva capçalera, tota la vall de Bot de baixada cap a Almudèfer.

La vall és petita, amb suau pendent i molt boscosa. El camí descriu freqüents revolts, cada cop que troba una vall afluent, i està en un estat acceptable sempre que no hagi plogut recentment. Aviat se'ns uneix el barranc de Micolau, encara més estret, i el nostre també redueix la seva amplària i la seva superfície cultivada. Fins arribar a la confluència amb la vall de Gandesa, on hi ha el mas de l'Esteve, no haurem trobat cap mas, ni tan sols enrunat, en 2 Km de camí, i els camps de conreu semblen abandonats. El trajecte, però, és un dels més agradables d'aquesta part de la comarca.

A la vall de Gandesa ens trobem amb l'ample camí que també ve de Bot. Ens falten només 600 m de camí pla per arribar a la ruta RT01, de la vall de l'Algars, i al lloc d'Almudèfer.

ruta 10: La Via Verda - Horta de Sant Joan – Bot – Gandesa - Corbera d'Ebre

De la Via Verda a Horta de Sant Joan

La ruta comença a la Via Verda de la Terra Alta. El punt d'inici és una cruïlla just davant de la granja Prats, on la Via Verda és anivellada amb el terreny de l'entorn. Un camí privat (però senyalitzat cap a Horta) ens porta a la cruïlla amb el del mas d'Algaire. De seguida trobem, per un agradable paisatge de prats i boscos, el barranc de les Montcades, que creuem per un gual. Seguirem el barranc de les Montcades durant bona part del que ens queda fins a Horta. El camí és antic, de paviment regular i sovint circula entre murs de pedra. El camí comença a enfilar-se. Tot seguit topem amb el camí vell d'Arnes (que arriba per la dreta) i només ens queden 200 metres de forta pujada per arribar a Horta de Sant Joan, al costat de les piscines.

D'Horta de Sant Joan a Bot

Sortim del nucli urbà per l'avinguda de la Terra Alta (la mateixa on havíem arribat) i continuem de baixada per la carretera T-334. Deixarem la carretera en un revolt a la dreta, per enllaçar amb un vell camí entre murs de pedra que va cap al nord. El vell camí és una meravella, els murs són escairats i la vegetació abundant. Seguim en direcció a Sant Salvador, les Olles i Bot. El camí és bo i el paisatge molt verd, però el pendent no és menyspreable. A la cruïlla amb el camí de l'estació d'Horta hi ha la Font Major, que encara raja però està en ruïnes. Uns 200 metres més endavant, senyoreja la templeria Torre de Galindo o del Prior, magnífic edifici de pedra picada amb porta dovellada, barbacana i un interior excepcional. Seguim baixant per un fort pendent, ara encimentat. Les vistes sobre la muntanya de Santa Bàrbara són excepcionals. Continuem per la vall del barranc de l'Hort del Frare, en un entorn boscos prou salvatge i encisador. Veiem el Mas de Tabola, en un esperó de Santa Bàrbara, envoltat de xiprers. Més endavant, a la part baixa del torrent, hi ha dos gorgs amb salt d'aigua molt bonics, Dos quilòmetres més avall de la torre de Galindo arribem a la vall del riu Canaleta i a l'espai anomenat Les Olles del Baubo, indret natural de gran bellesa del riu Canaletes amb gorgs d'aigua cristal·lina, cascades i grans roques per descansar. El camí segueix baixant. En un petit engorjat apareixen les restes d'un vell molí i d'altres construccions, dins d'una bauma. Entrem al terme municipal de Bot. Un quilòmetre i escaig més enllà arribem a la carretera TV-3301, de Bot a Prat de Comte. Ens trobem amb la Via Verda, que creuem per un petit túnel, i a 180 metres girem a l'esquerra per pujar-hi. Un cop a la Via Verda, 800 metres ens separen de l'estació de Bot, des d'on podem accedir a la resta del poble.

De Bot a Gandesa

La sortida de la ruta es produeix seguint la Via Verda cap al Nord, en direcció a Gandesa. Tot just després de creuar el barranc de l'Arbeca del Pollo, abans del primer túnel, l'hauem de deixar per anar a trobar el camí de Bot a Gandesa. En suau pujada anem guanyant alçada, ens situem sobre el túnel de la Via, i seguim pujant. A Los Ginebrals comencem a planejar i després baixem un xic per travessar el riu Guardiola. Uns 400 metres més lluny comença la veritable pujada, que ens portarà a l'extrem de la carena de les Guardioles després de superar uns 55 m de desnivell. La pujada està ben traçada, amb amples paelles, i la vista sobre Bot, les Agulles, i àdhuc Horta de Sant Joan, és esplèndida. A dalt, la ruta segueix recta i en lleuger ascens per un agradable paisatge de bosc i camps. Aviat ens trobem un altre monument d'Art al Ras: "Camí de Gandesa a Bot", de Víctor Pallàs.

Continuem travessant les Guardioles, en un entorn pintoresc de pins i conreus, ara planejant. Un bon gual ens permet passar el barranc de Guardiola en un indret fresc i humit. Després, el camí reprèn la pujada, en un dels millors paisatges de la ruta: ametllers, boscos, muntanyes rocoses... De seguida arribem al coll d'Aubea, un magnífic mirador sobre tots dos costats: per la banda d'on venim es pot contemplar tot el Sud de la Terra Alta, incloent-hi Horta i el massís dels Ports i per l'altra banda cap al Nord, sorprèn la visió sobtada de Gandesa, al final de la recta baixada, i del seu Calvari a la dreta. Finalment, al coll mateix, mirant cap a Gandesa i dominant la pujada dels que en

vénen, el monument d'Art al Ras "L'Espant", de Manuel Andreu.

Ja només resta deixar-se caure cap a Gandesa, tot admirant el Calvari, en el seu turonet, destacant-se sobre la serra de Cavalls. Entrem a Gandesa pel carrer de Bot, molt a prop de la Bassa d'en Gaire

De Gandesa a Corbera d'Ebre

Sortim des del pont de la Via Aragó o N-420 a la sortida cap a Batea. Abans del pont, ens desviem a l'esquerra per baixar i passar-lo per sota. De seguida trobem el camí vell de Batea, que seguim uns 100 metres, i el deixem per girar a la dreta a la carretera vella de Gandesa a Vilalba dels Arcs.

Aquest antic camí ens porta, en lleugera pujada entre alts murs de pedra, fins a la cruïlla amb el camí vell de Caseres a Corbera d'Ebre. L'agafem cap a la dreta, i en poc més de 100 metres trobem la carretera TV-7231, de Gandesa a Vilalba. Continuem pel camí vell de Corbera, en lleugera baixada i ferm irregular. Ens envolten camps d'horta i ametllers. Mentre ens anem apropant a Corbera les vistes són sorprenents: el poble vell en ruïnes i el campanar de l'església parroquial de Sant Pere. Acabem a l'entrada del poble on hi ha una font per a refrescar-se i la senyalització de la Ruta de la Pau.

RUTA 11: Prat de Comte - La Fontcalda - Vall de Carrubes

De Prat de Comte a la Fontcalda

Aquest tram està format bàsicament per la carretera que es va construir per unir l'estació del ferrocarril de la Val de Zafán amb Prat, i per un segment de la Via Verda fins arribar a la Fontcalda. El santuari i antic balneari de la Fontcalda està situat en un eixamplament de l'engorjat del Canaleta, i és accessible només per la Via Verda o per la carretera que es despenja des del cim. A peu, hom pot arribar-hi caminant pel fons dels estrets, en un entorn fosc i colpidor. Al Santuari s'hi celebren aplecs tradicionals, i els seus entorns estan adaptats per a la presència de molta gent. Una font d'aigua termal raja al peu de la roca, prop de l'hostatgeria.

De la Fontcalda a la Fonteta, la Vall de les Carrubes i al límit comarcal

Havent arribat a la Fontcalda per la Via Verda, no resta altra opció que sortir-ne per la carretera que s'enfila fins el cim, a la cresta de l'Onall. Aquesta carretera és espectacular. Des dels seus revolts, i sobretot des del cim de la pujada, dalt la cresta de l'Onall, les vistes sobre les muntanyes i valls de l'entorn són impressionants. Gairebé tant com les que s'obtenen quan, carenejant prop dels cims de la serra de Pàndols per un camí literalment penjat en el buit, ens dirigim al coll d'en Canar per començar a baixar cap a la vall del Frare.

La baixada arran de penya-segats és també digna d'esment: la caiguda lliure, aquí, és de més de 250 metres. Podrem contemplar, a l'esquerra, la gran roca dreta, monòlit que dona nom a l'indret: el Frare de la Vall. Una mica més enllà, arribem al coll d'en Torner.

Aquí comença la vallada d'en Torner, en direcció a la Fonteta, i tot canvia de cop: un paisatge amable, desnivells suaus, pocs pendents... En menys de dos quilòmetres haurem arribat a la Fonteta. Travessem la carretera C-43 i ens endinsem per la vall de Carrubes pel seu camí principal.

La vall de les Carrubes és una de les més boniques de la Terra Alta. Conserva intactes les seves qualitats paisatgístiques, està molt ben conreada, i l'emmarquen muntanyes impressionants: la Mola d'Irto i la serra de Cavalls. La primera d'elles la contemplem tot just entrant a la vall, amb les cingleres del barranc de Sant Marc que la separen de la Carabassa; la serra de Cavalls farà de mur de fons als camps verds i fruiters multicolors que hom cultiva en l'extens fons pla de la vall.

Anem pujant suaument, i apareix de sobte un monument d'Art al Ras: "Frutos del Olvido", d'Angel Campiña. El plàcid i espaiós paisatge ens va apropant al coll de Cavalls, que es veu al fons. En una cruïlla, ens deixa el camí vell de Gandesa a Benissanet, també conegut com Carrerada dels Molins, que travessa amb facilitat la serra de Santa Madrona per enllaçar amb el camí dels Gironesos, cap a Gandesa i Corbera d'Ebre. Ens queda només un quilòmetre per arribar al coll de Cavalls, i 75 metres de pujada progressiva. Finalment arribem al coll, boscós com la resta del trajecte, que fa de límit

comarcal amb la Ribera d'Ebre.

RUTA 12: La Franqueta - Horta de Sant Joan - Arnes - Els Ports

Sortim des del mas de la Franqueta, centre d'activitats immillorable, amb dos circuits senyalitzats per a excursions a peu, una font, barbacoes sota cobert, taules, plafons informatius... El riu dels Estrets està aquí amansit sota el pont, i hi ha llocs agradables per acampar en diversos indrets d'aquest paratge.

El mas de la Franqueta és el darrer mas habitat del terme d'Horta de Sant Joan. Prop seu, a 500 metres de la Franqueta, podem visitar el Mas de Quiquet, en el qual Pau Picasso va fer estada. Actualment és una radial de l'Ecomuseu dels Ports, i al seu costat hi ha la reconstrucció d'una carbonera. De la Franqueta iniciem la ruta en sentit descendent, per pista asfaltada, entre vegetació de ribera i boscos de coníferes. Prop de la caseta d'Amador hi ha una altra àrea d'acampada, en una gran clariana del bosc, ben equipada i amb font.

El camí del mas de la Franqueta segueix vorejant el riu dels Estrets, de vegades molt a prop, i d'altres a una certa alçada. Passat el barranc de Franxo i les ruïnes del mas dels Ateus, trobem en una altra clariana el monument al guarda forestal. Des d'aquest punt un camí baixa al riu, a un indret amb una petita presa i una agradable cascada.

El nostre camí pren alçada sobre el riu dels Estrets, cosa que ens permet gaudir de bons panorames de la vall. Aviat haurem de deixar a l'esquerra el riu i el camí dels Estrets.

Passat aquest punt, el camí puja decidit al coll d'en Blanco, entre les conques dels Estrets i del riu Canaleta, amb forts pendents i un desnivell de 90 metres. A dalt, al prat del mas d'en Blanco, gaudim d'una vista espectacular de les roques d'En Benet. Seguim el barranc de la Pineda o del Salt fins la pista del Mas de les Eres, sota les Roques d'en Benet. Trobem la Font de la Pineda i la del Salero, totes dues molt ben arranades amb pedra, al costat del Toll de l'Alemanya. El terreny és menys boscos ara, a causa de les afloracions rocoses, i el pendent és acceptable.

Si després de travessar el barranc del Salt deixem la bici i continuem a peu seguint el barranc, a 200 m ens trobarem sobtadament al capdamunt del salt del Ferrassó. Són 75 metres de caiguda vertical de l'aigua, no aptes per qui pateix de vertigen. L'espectacle i el brogit de l'aigua caient sobre les roques del fons, entremig d'un bosc espès, és dels que no s'obliden.

Des d'aquí podem seguir la pista principal que ens portaria fins a Horta de Sant Joan, o bé agafar el camí del mas de Santa Pau que ens portarà fins a Arnes, passant pels peus de les Moles dels viarnets.

RUTA 13: Prat de Comte - Pinell de Brai per La Venta del Riu

Sortim de Prat per la Raval, tot creuant la carretera i el gual que salva el barranc. El camí conegut com les Planelles, corre planer per una vall bella i agresta. De sobte, la vall es torna a tancar i hem d'anar a buscar la llera del barranc per tornar a la carretera, que seguirem durant 1300 metres. Un ramal a la dreta, tangent a la carretera, ens indica per on hem de prosseguir el nostre camí. Aquest és un dels trams més espectaculars. Primer el traç s'escola per un petit engorjat on desapareix la carretera. Després, i en una longitud d'uns tres-cents metres, circulem per un camí d'uns escassos dos metres d'amplada, tallat sobre la roca mare. El barranc s'engrandeix i guanya alçada i espectacularitat quan es fa passar el camí entre una agulla de roca i la muntanya per una trinxera artificial. Després de passar les Portes, que així és com s'anomena l'indret, i amb un camí una mica més ample i freqüentat, tornem a creuar el barranc per agafar la carretera N-230, la qual seguirem fins arribar al Pinell de Brai.